

אום רזון

פ"ל אף הקריה ישיב

סיום התורה

ה"ס 3

10 ע"ל

שמעתי בשם הגאון ז"ל, דבאותיות סיום, הנגלה והנסתר שוים בגימטריא, כמו סמך, ס' הוא הנגלה, מ'ך הוא הנסתר, כי אינם מורגשים במבטא, ומספרם ששים כמו ס' הנגלה. וכן י"וד ו"ו מ"ם, לרמז שהו הנגלה, הוא הלומד בפועל, והן הנסתר, דהיינו שלא למד רק שמתתן עמו בסיום, שניהם שוים בסיום.

(תשובות ריביא הקטן, לר' יוסף מעסינג מק"ק גאסטין, ס"י תע)

א"ל א"ל א"ל

= דבר אחר:

איתא בגמרא: "כשחלה ר' יוחנן בן זכאי נכנסו תלמידיו לבקרו, כיון שראה אותם התחיל לבכות. אמרו לו תלמידיו נר ישראל עמוד הימיני פטיש החזק וכו'" (ברכות כח, ב).

מהו "עמוד הימיני". אלא בשעה שמתחילים את התורה נמצא כל ספר התורה גלול על העמוד השמאלי, ואילו כשגומרים הרי הוא גלול על עמוד הימיני. זהו שאמרנו תלמידי רבי יוחנן על רבם, שלמד את כל התורה כולה עד גומרה, וממילא היא אצלו על עמוד הימיני.

(הגה"ח מוילנא לר"ב לנדוי, בשם ספר הליקוטים שבכתב"יד, מתוך הספדו של הרב מזאגער על הגר"א)

איש האלפים. (א) יבוא הכבוד על דרך אומרים ז"ל (ערכו י"ז) וז"ל אם יבוא הקב"ה לישב בדון עם אנרכס יתקן ויעקב אינם יכולים לעמוד בפניו פ"כ, כל למדה כי מה שמעילים הדיקים במעשיהם ובהתעלמותם בעולם הזה אינו חלל לזכות מכת הרחמים חלל בדון לה, וכלומר דוד (האלים קמ"ג) ואל הנבוא במשפט את עבדך כי לא יזקק לפניך כל חיוב) פ"י כל לדיק שיקרא חי, והן הדיק הכבוד כי לדיק זה תעלה ופעל הטוב אפילו בערך בחינה בדון הרעיון האלפים, והוא אומרו איש האלפים י. והם יבוא כי לעמוד עמו בדון וכל כי הפליא לנשות הטוב והישר, עוד נחפון במחמד זה להעיד עליו כי כל התעלמו צמדות הטובות הדיעות לו לא היו חלל לה ירחו מאלו לא שהיה טעמו מסייעו אל הדבר, כאומרים ז"ל (יומא כ"ב) שאלו בלחה ועלה לו ד' דוד ור' כי שאלו היה מעצמו מנוח ולא היה חס ומכיר לטעות ולא בלחה ששגג ילכה ממנו המורה לפי טעמו משערין בני עליון שאם היה טעמו של דוד ארומי היה עושה כבוד עשר ידות, והן האיש משה ים מקום לחשוב שהיה עמו טעמו והיה בלון ט) מעצמו, לך השינה החרה עליו של התעלמותו הרעיון הרמז בחינה איש היה לך האלפים היה ור' והוא אומרו איש האלפים, עוד ירחו עו"כ איש המיוחד לאלפים ט) שלא קם ולא יקום בעתו, והחפון הכבוד במשיכות את בני ישראל למחמד איש האלפים להגיד שמדריגה זו השינה עם בני ישראל פ"י בלחשות מה שערך בהם ומה שנסבל מהם והמחשק מאלמעות בהגתו הטובה עמהם השיג מוכנה זו ליקרא איש האלפים:

תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב לג, ד

קבוצה של תלמידי הגר"א, בראשותו של הגאון רבי ישראל משקלוב, עלו בספינה לארץ הקודש. בהיותם בלב ים פרצה סערה והאוניה חישבה להישבר. סכנה ממשית ארבה לכל הנוסעים. לשוא ניסו רב החובל וצוותו לנווט את הספינה שהתרוממה ונישאה על הגלים הגבוהים כקליפת אגוז... הנוסעים המבוהלים התכנסו בתאיהם כשהם חרדים לבאות...

רבי ישראל כינס את כל בני קבוצתו ופתח בדברים: רבותי! אנו נמצאים בסכנת חיים! מבקש אני מכל מי שיודע בעצמו דבר חטא שיתוודה על חטאיו ולא יבולע לנו מחמתו. הכל נאלמו דום.

לפתע קם ילד קטן כבן אחת עשרה שנים, ואמר: מבקש אני להתוודות על חטא שיש בידי!

במשך זמן רב - אמר הילד - שיקרתי לאבי ולכל משפחתי!... דירתנו - סיפר הילד - היתה בסמיכות לביתו של הגר"א, באופן שרק קיר דק הבדיל בין שתי הדירות כך שיכולנו לשמוע בבירור את הגאון כשהוא לומד יומם ולילה בנעימות ובמתיקות.

ואכן - המשיך הילד - אבי לא יכל להתנתק מקול לימודו של הגר"א ונמשך ימים שלמים היה יושב ומאזין. כמובן שמכיון שכך לא היתה הפשרה מצויה בביתנו ולא היה אוכל לפי הטף, אולם אבי לא יכל להיפרד מקול התורה המתנגן.

כאשר ראיתי כך - אמר הילד - שיקרתי לאבי ולאמי וסיפרתי להם שבחידוד בו אני לומד מקבלים שתי סעודות ביום, על כן אין לי כל צורך באוכל נוסף...

את מחייתי - אמר הילד - מצאתי לי משאריות מזון שנזרקו על ידי משפחות אחרות...

שקר זה נמשך כמה שנים... כאשר שמע רבי ישראל משקלוב את דברי הילד פשט את ידיו כלפי מעלה ואמר: רבונו של עולם! ראה איזה בנים יש לך! אנו אומרים

3
וקראו
קצת
ע"כ
ח"ע

1

בתפילת הימים הנוראים: "הבט לתלאות ואל לחטאות", הבט אל סאת
 הייסורים שעוברים בניך ואל תביט אל החטאים שהם חוטאים!
 ואני אומר לך - סיים רבי ישראל - פנה לחטאות! אדרבה, ראה את
 החטאים של בניך! ילד קטן זה שלא רצה שאביו יפסיק את תלמודו,
 שיקר במשך כמה שנים ורעב ללחם!
 פנה לחטאות!
 מיד כאשר סיים רבי ישראל את דבריו שככה הסערה והסכנה חלפה!

(4) פה
 (5) 'קת'

(כט) אשריך ישראל מי כמוך. פסוק זה הבטחה מפורשת לישראל בענין העולם הבא, כי
 מפני שהזכיר בפסוק של מעלה יעודי הגוף, והם ברכת הארץ ושפע השלוח והטובה שהיא
 ארץ דגן ותירוש, ושמי אשר מלמעלה יורידו הטל לברכה, ושישכנו שם ישראל לבטח,
 לא יפתחו מצר ואויב, ושלא תדור שם שום אומה כי אם ישראל לבדם וזהו שאמר:
 בדרך * בענין שכתוב: הו עם לבדד ישכון 48. על כן הוצרך להוסיף ולבאר: אשריך
 ישראל מי כמוך, יאמר: אל תחשוב שיהיה זה לכם תכלית הגמול ושכר המצות. ועל כן
 המצא טרחא * במלת, עם, ובאורו: מי כמוך עם בעמים שיהיו לו יעודי הגוף ויעודי
 הנפש, ושיהיה לו הטובה והשלוח בארץ טובה ורחבה בעולם הזה, ושיהיה נושע בה
 יתעלה לחיי העולם הבא, וכבר ידעת כי אין התשועה האמתית כי אם לעולם הבא, ולכך
 אמר: נושע בה, והוא כלשון: ישראל נושע בה' תשועת עולמים 49. ואחר שהזכיר שכר
 העולם הבא נתן להם מופת על זה כי יהיה הוא יתברך מגנם ועזרם וחרב גאותם, כלומר
 שיוכלו להתגאות בה, זהו שאמר: מגן עזרך. ויכלול עוד שיקרא למדת הדיון של מעלה
 מגן, לפי שדרך המגן להיות בצד שמאל, ויבטיחנו בה שתהיה בעזרנו ולא נפתח מן האויב
 אך נתגבר עלינו, וכן אמר דוד: ותתן לי מגן ישעך 50. ובאר עוד ואמר: כי שמש ומגן
 ה' אלהים 51, קרא השם הגדול, שמש' ומדת הדיון של מעלה, מגן, וזה שאמר בכאן: מגן
 עזרך ואשר חרב גאותך, כי בהיות להם לישראל ההצלחה התמידית והתגברות העצום
 על כל אויביהם הנה זה להם למופת כי הם דבקים וגושעים בהקב"ה לעולם הבא. וזה
 כלל גדול לכל היעודים שבתורה, וכגון אותן שבסדר, אם בתקותי, שאין הכוונה שיהיו
 אותם היעודים שבעולם הזה תכלית השכר בטוים המצות. אבל הם מופת לעם שיזרו
 לעולם הבא בהפקת כל רצונם בעולם הזה, וראויה היתה התורה שכל דבריה שלום ואמת,
 לחיות להגונין העולם הבא חותמת. גם מלך ישראל * העבד הנאמן אשר לחיי העולם הבא
 מוזמן, ראוי היה יום שברך שבטי ישראל ומקהלם להפטר מהם מתוך דברי העולם העליון
 הנעלם, ועל כן רצה להתום דבריו בו.

(6) תפילת משה רבינו

מפני מה נקבר מול בית פעור כדי לכפר על מעשה פעור.
 ומרש' אגדה בכל שנה ושנה בעת שחצאו ישראל בכניסת
 משה אל ארץ פרק בית פעור עולה למעלה כדי לקטר ולזכור
 ש'ן ושחצאו רואה קברו של משה חזר ושקע שמשו רביט שקעו
 בקרקע עד חוטמו וכל שעה שעולה
 חזר ושקע למקום שקעו משה
 רביט. מהוספת רבי:

זהו כבודו של מנהיג בישראל!

"ויקבור אותו בגי בארץ מואב מול בית פעור" (ד.ד.)

"א"ר חמא ברבי חנינא: מפני מה נקבר משה אצל בית פעור?
 כדי לכפר על מעשה פעור" (סוטה יד.)

בתוספות על אתר (בד"ה מפני מה), מובא מדרש אגדה: "בכל שנה ושנה, בעת
 שחטאו ישראל בבנות מואב, באותו פרק בית פעור עולה למעלה כדי לקטר
 ולהזכיר עוון, וכשהוא רואה קברו של משה - חוזר ושוקע, שמשו רבינו שקעו
 בקרקע עד חוטמו, וכל שעה שעולה - חוזר ושקע למקום שקעו משה רבינו".

(7) כבודו
 אה
 רב

המהרש"א ביאר לפי זה, את מה שלאחר תפילת משה, נאמר (דברים ג, כט):
 "ונשב בגי מול בית פעור", דהיינו: חטא זה שעשיתם בבית פעור, גרם לי להיקבר
 בחוץ לארץ, מול בית פעור, כדי לכפר עליכם!

בהקשר לזה מסופר כי הגאון רבי מאיר ליבוש - המלבי"ם, הסתלק לעולמו
 בעת ששהה בעיר קייב שברוסיה, ובלית ברירה קברוהו שם.

רבים הצטערו אז על שגאון מפורסם זה נקבר בעיר נכריה, ומייסד תנועת
 המוסר, הגאון רבי ישראל סלנטר, אף התייחס לכך בהספדו על המלבי"ם, וכך
 שחרו לראורה וולונו להרזו חדונו וזר וול חוזה ררזנו וזוהחורה חוודה וולנו

לא קם כמשה

כתב הרמב"ם שכל אדם ראוי להיות צדיק כמשה רבינו, אבל כאמת הדבר פשוט מאד שאי אפשר לשום אדם להגיע למדרגתו של מרע"ה, וצ"ב

כתב הרמב"ם שכל אדם ראוי להיות צדיק כמשה רבינו, אבל כאמת הדבר פשוט מאד שאי אפשר לשום אדם להגיע למדרגתו של משה רבינו ע"ה גם בצדקתו, ואם כן דברי הרמב"ם צריכים ביאור.

(8) קולל
לא מרימ
for

מרע"ה נקרא בשם "עבד ה'" והמדה הזאת נדרשת מכל בריש יהושע כי גדר עבד הוא, שאין קנין לעבד בלא רבו ויד עבד כיד רבו ומה שקנה עבד קנה רבו, וכזה היה מרע"ה שכל כחותיו וחושיו ודעתו היו כולן קודש לה' לבדו ולא השתמש בהן לשום צורך אחר רק לה'. והמדה הזאת נדרשת מכל איש ישראל, כדתנן "וכל מעשך יהיו לשם שמים" (אבות ב', י"ב). והדבר הזה מוכרח מאליה, והוא כל מה שיש לו לאדם נקצב לו במדה ובמשקל לתכלית הנרצה ולא ניתן לו שום דבר לבטלה, וא"כ ע"כ חובתו להשתמש בכל מה שניתן לו לעבודת השי"ת. וזו היא מדרגתו של מרע"ה.

כל אדם יכול להיות צדיק כמשה רבינו היינו שכל אדם לפי ערכו יכול להיות עבד ה', כמו משה רבינו לפי כחותיו

ואף שבדאי אפילו אם יעבוד אדם בכל כחותיו אלפי אלפים שנה, לא יגיע עד קרסוליו של מרע"ה, היינו מפני שלא ניתנו לשום אדם כמו וכינתו של מרע"ה, אבל בשביל זה לא נגרע כלום מערכו של אדם פשוט, שהעני בקרבן עני יוצא ידי חובתו כמו העשיר בקרבן עשיר, "ואחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין אדם את דעתו לשמים" (מנחות י"ג, י"א). וזו היא כונת הרמב"ם שכל אדם יכול להיות צדיק כמשה רבינו, היינו שכל אדם לפי ערכו ולפי כחותיו יכול להיות עבד ה', כמו משה רבינו לפי כחותיו.

הספד על החפץ חיים

(ערך ומשהו ממקורות שונים)

בשעה שילד לומד תורה נדמה לו שידע ומבין הוא מה שלומד, מבוגר לומד באותה תורה וחושב הוא בדעתו שמבין, תלמיד חכם גורס בתורה וגם כן יודע מה שלומד אלא שיש לו קשייות, וגדול הדור לומד באותה תורה ויודע שאינו מבין כלום.

כך גם להשיג את גדולתו של החפץ חיים, כל אחד לפי השגתו משיג ויודע מה למסור משמו ומה לספר ממנו, אבל תיה גדולים יודעים שאינם משיגים בגדלותו כלום³³.

חילוק גדול יש בין גדולי ישראל האמתיים, לבין גדולי העולם הרחב. גדול אמיתי כהפץ חיים וצ"ל, הרי כל העולם היו מכירים את שמו ואת גדלו, אפילו באמריקה ובכל העולם ידעו שיש חפץ חיים, אך אינו דומה מה שידעו עליו באמריקה למה שידעו עליו בפולין - מדינתו, ובכל פולין לא ידעו מה שידעו עליו בוולנא, אשר החפץ חיים היה מבקר שם תכופות, ואינו דומה וולנא למה שידעו עליו בראדין, עיר, ואינו דומה ראדין למה שידעו עליו בישיבה, ואינו דומה הישיבה למה שידעו עליו בני ביתו של החפץ חיים וצ"ל.

כל מה שסמוכים היו יותר להחיה, רבתה וגדלה הידיעה וההכרה בגדלותו. לא כן גדולי העולם אשר אצלם דבר זה הוא בהיפך הגמור. כשעומדים ממרחק חושבים שיש בהם משהו, אבל ככל שמתקרבים אליהם יותר ויותר, יודעים שאין בהם כלום. אדרבה, מתגלים הם בכל קלונם³⁴.

בבדי להשיג מדרגת החפץ חיים צריך להיות אדם גדול כמו החפץ חיים עצמו. ברם, גם תינוק כשלומד חומש בהתאם לתפיסתו, הלא ידיעתו מרובה ממי שאינו לומד כלל. כיצא בזה יכולים אנו גם-כן לספר מהחפץ חיים באוני אנשים שלא הכירוהו מימיהם³⁵.

pe
א' ב'

3

כתב הרמב"ם בפיה מהל' תשובה יכל אדם ראוי לו להיות צדיק כמשה רבינו. ויש להבין, דהלא נאמר: יולא קם נביא עוד בישראל כמשהי (דברים ל"ד, י"ז)? אבל באמת ביאור הדבר הוא דאף דאמנם אי אפשר להגיע למדרגתו של משה רבינו ע"ה בכל הבחינות, אך הנה מצוינו בכתוב כי מרעיה נקרא בשם "עבד ה'" (יהושע א, א), ופירש הרמ"ק (ושם) שבכל מקום שנוכר על מרעיה עבד ה' הפירוש הוא על פי ההלכה שאין קנין לעבד בלא רבו וכל מה שקנה עבד קנה רבו, דהיינו שכל מעיאות העבד היא בשביל רבו ולעצמו אינו כלום. וכזה היה מרעיה שכל כוחותיו וחושיו דעתו היו כולם קודש לה' לבדו ולא השתמש בהן לשום צורך רק לה'.

והמדה הזאת נדרשת מכל איש ישראל, כדתנן יוכל מעשיך יהיו לשם שמים ואבות ב' י"ב. והנה בכל מצוה ישנם שני חלקים: א' גוף המצוה. ב' הכשר מצוה, ובגן במצות סוכה, בניית הסוכה וכו' וזה הכשר המצוה. וכל המצוה היא אלא שגם בניית הסוכה מצוה היא, כדי שיעין יוכל האדם להתחייב בשיבתה, וסברא היא דכשם שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, כך גם העוסק בהכשר מצוה פטור מן המצוה. ולא זאת בלבד אלא גם הענינים הגשמיים כמו אכילה ושינה וכדו', צריכים להיות לשיש, וכל זה נכלל בכוונת מאמרו של יוכל מעשיך יהיו לשם שמים³⁶.

והדבר הזה מוכרח הוא מאליו, דהנה כל מה שיש לאדם קצוב הוא לו במדה ובמשקל לתכלית הנרצה, ולא ניתן לו שום דבר לבטלה, וכפי שאמר רבינו החפץ חיים וצ"ל דכשרואים אדם שנעשה משותק, באבריו ר"ל, הוא מכונן שכבר השתמש והלך את שיעור הפסיעות הקצובות לו במספר שנות חייו, ואם כן מאחר והוכן לאדם שיעור מדה וקצוב לכל אבריו, על כן חובתו לנצלם ולהשתמש בהם בכל מה שניתן לו לעבודת השי"ת.

(10) PC

והוא היא מדרגתו של מרעיה, ואף שבוטא אפילו אם יעבד האדם בכל כוחותיו אלפי אלפים שנה, לא יגיע עד קרסוליו של מרעיה, היינו מפני שלא ניתנו לשום אדם כוחו ובינתו של מרעיה, אבל בשביל זה לא נגרע כלום מערכו, ואחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון לבו לשמים ומנחות קיי, ע"א. וזו היא כוונת הרמב"ם שכל אדם יכול להיות צדיק כמשה רבינו, היינו שכל אדם לפי ערכו ולפי כוחותיו יכול להיות עבד ה' כמו משה רבינו לפי כוחותיו.

כ"ק החפץ חיים היה עובד ה' אמיתי, וזכה להגיע למדרגה זו שכל מחשבותיו, דיבוריו ומעשיו היו כולם קודש לה', אך ורק לשם שמים. הוא ידע לכוין כל מעשיו לשם שמים, ושאפילו כשהיה צריך לחתום על קבלת משלוהי כספים שע"י הדואר, היה אומר לכבוד ה' כשטבל העט בדיו, ועוד כיוצא בזה, ועליו ראוי לומר שהיו מעשיו מעין מעשיו של משה רבינו ע"ה³⁷.

16

לכלל הנוסח על חטא ואשמונו

נמצא כתוב, כי איש אחד בזמן הרמב"ם התאוונן לפניו על הנוסח אשמונו ועל חטא, באמרו, כי אין כל ספק אצלו שלא חטא ברוב גדול מהם וכמעט בכל הפרטים שבדוויים אשמונו ועל חטא, ואיך יתודה כלפי שמים בכל אלה שאין לו כל יחס ונגיעה להם.

והרמב"ם השתדל להסביר לו, כי אף אם בפועל ממש לא חטא בהם, אבל באבק קל ודמיון קל אשר גם לא חש ולא הרגיש בהם נגע בכל אלה, והאריך להסביר לו זה עפ"י הגמרא במס' ב"ב (קס"ה רע"א) על מה שאמרו שמעון לשה"ר אין אדם ניצול בכל יום, ואמרו, לשה"ר סלקא דעתך (כלומר, איך אפשר להחליט כן על כל אדם ועל כל יום) אלא אבק לשה"ר והיינו מין לשה"ר כזה שמפני דקות וקלות ענינם אין חשין ואין מרגישין בהם וגם השתדל להאמית לו זאת באותיות.

11

אבל כל זה דוחק, ולדעתי הדבר פשוט, כי דמיון נוסחא זו מאשמונו ומעל חטא קרוב לתפלת רפאנו בשמו"ע, כי אעפ"י שהמתפלל בריא ושלם בכל גופו ואבריו, ואין צריך כלל לרפואה, ובכל זאת הוא מתפלל על רפואה שלמה לכל מכותיו, וזה לכאורה פלא.

16

אך זה יתבאר עפ"י הידוע מעולם, כי מסגולת עם ישראל, שכל האומה נחשבת כמשפחה אחת, וכל אחד דואג לזולתו ולוקח חלק בתכונת חייו ובמהלך שלומה, שמה בשמתו ומיצר בצער, וכמו שאמרו במדרש שה"ש (ו' י"א) על הפסוק אל גינת אגוז ירדתי, אגוז אלו ישראל, נמשלו ישראל לאגוז, מה אגוזים אלה כשהם צבורים בכרי, אם אחת נוטל אחד מהם מזדעזעים כולם, כך ישראל אם מצטער אחד מהם מרגישים כולם, כמו שמרגישים כל אברי הגוף בחלות אחד מהם.

11

(10) ק"ק ר"ר

4

ולכן בהתפלה רפאנו מתפללים כולם, כי גם זה שאינו צריך עתה לרפואה, משתתף בצער זולתו ומבקש רחמים על כלל האומה אשר בכללם בודאי נמצאו כאלה שצריכים רפואה. (וע"ע מזה במס' ברכות י"ב ב', ובמה שכתבנו למעלה בביאורנו לתפלת רפאנו בתפלת שמו"ע).

וכן ביארנו בתפלת כהן גדול בעבודת המקדש ביוהכ"פ, ומבקש על פרטים רבים בהמשך השנה שיהיו לטובה, ובתוכם חשיב: שנה שנבא לארצנו ולבית מקדשנו, אעפ"י שהוא עומד בביהמ"ק בירושלים, ומבקש על זה רק על אלה המפוזרים וגרים בחוץ לארץ.

ולמעלה בתפלת רפאנו בשמו"ע כתבנו עוד בענין כזה על מה שנוהגים אצלנו בחורף לבקש על טל ומטר, דבזה אנו מכוונים על ארץ ישראל ששם אז עונת גשמים.

וכן כאן בהודוים אשמנו ועל חטא מתודים כלל ישראל, ובכלל האומה נמצאו יחידים מי שחטא בפרט זה ומי בפרט זה, וכל אחד מתפלל על הכלל, ונעשה זה, כחפלה קבועה לכל ישראל.

12

על חטא שחטאנו לפניך

באונס וברצון / קשה לפרש תכונת האונס אם אנסוהו לדבר עבירה, שהרי כלל גדול אצלנו אונס רחמנא פטרי' (גדרים כ"ז א'), ושם הגירסא אונס רחמנא פטרי', והיא גירסא נכונה ומכוונת לענין, אך הכונה מן באונס, בסבת שגגה, ששגג ולא ידע שהדבר שעשה אסור לעשות. — ומובא זה במס' מכות (ו' ב') בלשון „אומר מותר (שם חשב שהדבר מותר) אונס הוא.“ ותהי' כונת הלשון באונס וברצון — בשוגג ובמזיד. וראה להלן בודוי בזדון ובשגגה, וכתבנו שם שאין זה ענין אחד עם באונס וברצון, לפי שביארנו כאן, עיי"ש.

13 ה"ק וה"ק

החידושי הר"ם מפרש דברי המדרש כי באמת לא היה ביכולת רבי חנינא בן דוסא להעלות אבן זו, וגם לא היה לו מה לשלם לפועלים, ואם כן למה טיפל בכלל באבן, ומה אנו רואים כי אדם אשר בוער בו הרצון והתשוקה לעשות דבר, אינו מציט על כל המניעות רק משתדל לעשות מה שביכולתו. והלימוד הוא שהאדם צריך שיהיה לו תשוקה ובצון לעשות, ואף מה שנראה לו כדבר שאי אפשר לעשותו על פי הטבע, מכל מקום האדם צריך לעשות את שלו, והיינו להשתדל עד כמה שידו מגעת, ולא לעזוב את רצונו, ואם האדם רוצה באמת, אז מן השמים מסייעים לו שיגמור הדבר, ואפילו על ידי כוחות שהם למעלה מסדר הטבע כמלאכים.

בתיב אלל יעקב אבינו (בראשית כט, ו-ז) וירא והנה באר צדעה והנה שם שלשה עדרי צאן רצצים עליה וגו' והאבן גדלה על פי הבאר, ונאספו שמה כל העדרים וגללו את האבן מעל פי הבאר וגו', ויאמר הן עוד היום גדול לא עת האסף המקנה וגו', ויאמרו לא נוכל עד אשר יאספו כל העדרים וגללו את האבן מעל פי הבאר וגו'. ומקשה השפת אמת (וי"א מר"ע ד"ה בפסוק הן) הלא יעקב אבינו ראה שהאבן גדולה על פי הבאר, ומה הייתה תמימת יעקב אבינו שהקשה להם למה אינם גוללים את האבן. והאמרי אמת (וי"א מרע"ה ד"ה שהו) מצי"א בשם השפת אמת שמתרץ את

איתא במדרש (קה"ר א, ח) על הפסוק (משלי כג, כט) חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יחי"ב, מעשה דרבי חנינא בן דוסא שראה בני עירו מעלין נדרים ונדבות לירושלים אמר הכל מעלין לירושלים נדרים ונדבות ואני איני מעלה דבר, מה עשה י"א למדצרה של עירו וראה שם אבן אחת ושצצה וקיתתה ומירקה ואמר הרי עלי להעלותה לירושלים, בקש לשכור לו פועלים נודמנו לו חמשה בני אדם, אמר להן מעלין לי אחס אבן זו לירושלים, אמרו לו תן לנו חמשה סלעים ואנו מעלים אותה לירושלם, בקש ליתן להם ולא נמצא צידו דבר לשעה הניחיהו והלכו להם, זימן לו הקב"ה חמשה מלאכים צדמות בני אדם, אמר להם אחס מעלין לי אבן זו, אמרו לו תן לנו חמשה סלעים ואנו מעלין לך אבן לירושלים ובלצד שתתן ידך ואצבעך עמנו, נתן ידו ואצבעו עמהם ומלאו עומדים בירושלים, בקש ליתן להם שכרן ולא מצאן, נכנס ללשכת הגזית ושאל בשצילים, אמרו לו דומה שמלאכי השרת העלו אבן לירושלים, וקראו עליו המקרא הזה חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יחי"ב קרי ציה לפני מלאכים יחי"ב. דברי המדרש צריכים ציבור מה בא למדנו, ומה הפירוש בפסוק חזית איש מהיר במלאכתו.

(5)

זה על פי רעיון הר"ל, שליעקב אבינו היחה טענה עליהם למה יושבים בחיבוק ידים, ואינם משתדלים עכ"פ לנסות לגלול את האבן, כי אף שרואים אבן גדולה הרי האדם צריך להשתדל מזדו עד כמה שיכול, והרי למעשה יעקב אבינו גלל את האבן, על ידי שהיה רצונו עז, וממילא היה יכול לעשות הפעולה בסיוע מלמעלה.

והנה אבן זו מרמזת על הסמרות היצר הרע, שמנינו בחז"ל (סוכה נג, ב) שנקרא בשם אבן, והאבן גדולה על פי הבאר פירש השפת אמת (י"א תרמ"ד ד"ה בפסוק; תר"ג ד"ה בפסוק) שמרמז להסמרות היצר על פי הבאר, דהיינו הכח של האדם להתפלל להשי"ת, וכמבואר שם בשפת אמת שעל תפלה יש התנגדות הכי גדולה של היצר הרע, למונע ממנו כח התפלה. ויש לפרש כי על אבן זו מרמזו כאן כי העיקר תלוי ברצון האדם, כי אדם נדמה שאין ביכולתו לזמנם מחשבתו ולהתפלל בלי מחשבות זרות, אבל הכל תלוי בצבנו, עד כמה שיש לו תשוקה להתקשר לצוראו, באותה מדה ביכולתו להעביר את האבן מעל פי הבאר, ולפתוח פיו בתפלה להקב"ה.

בפרשה שקראנו היום צרכבת בנימין כחיו "חופף עליו כל היום וצין כחפיו שכן", ואמרו חז"ל (זבחים נג, ב) שרצועה יאלה מחלקו של יהודה והיה בנימין הצדיק מטטער עליה בכל יום לנוטלה, ולפיכך זכה ונעשה אושפזיכן להקב"ה שנאמר וצין כחפיו שכן. והקשה המהרש"א (מ"א שם) שהרי ממה דאמרין והיה מטטער משמע שידע בצבואה שכל הבית המקדש יהיה בחלקו חוץ מאותה רצועה, ואם כן איך אמרין דמחמת זער זה זכה ונעשה אושפזיכן לשכינה, וא"צ צמה דאמרין לפיכך וכו'. וצמעה רוקח כתב שבאמת היחה ישראל השכינה צריכה להיות על מקום המזבח, ורק בשביל שהיה מטטער עליה כל היום, זכה שתהיה השכינה במקום הארון. והגר"א באדרת אליהו כתב שהכוונה היא לנוז וגבעון שהיה גם כן בחלקו של בנימין, ומאז זה שהיה מטטער עליה כל היום זכה להיות אושפזיכן לשכינה. ומהו חיו למדים שאף דבר שנראה לאי אפשר, כי הרי החלוקה היחה שרצועה יאלה מחלקו של יהודה לחוץ חלקו, אעפ"כ היה מטטער מאוד, עד שהיה חופף עליו כל היום לצולעה, אף שנראה כי אי אפשר לצולעה, ומאז זה זכה להוספה זו שהשכינה תהיה בחלקו.

המודרש מביא את הפסוק חזית איש מהיר במלאכתו, ענין המהירות והזריזות מורה על הרצון העז של האדם, כי רצון ורץ הם משורש אחד כדאיחא בשפת אמת (ראה תרל"ב) כי כח הזריזות של האדם בא מהרצון העז שיש לו. ואם יש איש מהיר במלאכתו, היינו שאלנו יש רצון עז, אדם כזה זוכה לכח למעלה מסדר הטבע, לפני מלאכים יחי"ב.